

Saksnr.: 2010/355
Løpenr.: 35562/2019
Klassering: 243
Saksbehandler: Stefan Ädel

Møtebok – Saksframlegg

Behandlet av Næring og kulturkomiteen	Møtedato 18.03.2019	Utvalgssaknr.
--	------------------------	---------------

Orienteringssak. Tilskudd til verneverdige bygninger og anlegg 2019

Vedlegg:

- 1 Søknader - Tilskudd til verneverdige bygninger og anlegg 2019

Komitelederens forslag til vedtak

Saken om tilskudd til verneverdige bygninger og anlegg 2019 tas til orientering.

Komitelederens behandling

Ingen endring.

Sarpsborg, 5. mars 2019

Andreas Lervik
leder av Næring og kulturkomiteen

Fylkesrådmannens anbefaling

Saken om tilskudd til verneverdige bygninger og anlegg 2019 tas til orientering.

Sarpsborg, 25. februar 2019

Anne Skau
fylkesrådmann

Elin Tangen Skeide
kst. fylkesdirektør

Bakgrunn for saken

Østfold har en rik kulturarv der fredete og verneverdige bygninger og anlegg utgjør en viktig ressurs. Østfold fylkeskommune, kommunene, Staten og private eiere har sammen en viktig rolle i ivaretagelsen av denne kulturarven. Mens eiere av *fredete* bygninger og anlegg i privat eie er støtteberettiget til tilskudd fra Staten over Riksantikvarens budsjett, kan private eiere av *verneverdige* bygninger og anlegg søke tilskudd fra en egen budsjettpost i fylkeskommunen.

At fylkeskommunens antikvarer kan gjøre en grundig faglig vurdering av verneverdige bygninger og anlegg, samt at fylkeskommunen bidrar økonomisk til bevaringen av dem, gir en viktig synergieffekt. Fylkeskommunens antikvariske vurderinger muliggjør ytterligere tilskudd, særlig fra Norsk Kulturminnefond, men også fra Sparebankstiftelsen, Norsk Kulturarv, Stiftelsen UNI, SMIL-midler og Fortidsminneforeningens "Kulturminner for alle". At fylkeskommunen administrerer en slik budsjettpost er derfor særlig avgjørende. Økte midler gjennom en slik post vil også kunne føre til at en langt større del av bygningsarven vil kunne ivaretas. Dette er også viktig all den tid kommunene selv nedprioriterer dette feltet, oftest av ressursmessige årsaker. Gjennom de fylkeskommunale tilskuddene oppnås også verdifull kontakt med, og tillit fra, de private eierne. Dette gir fylkeskonservatoren en mulighet til å sikre at istandsetting foregår etter antikvariske prinsipper og retningslinjer.

Fakta

I fylkeskommunens budsjett for 2019 er det satt av kr. 887 000,- til bygningsverntilskudd. Dette er en marginal økning i forhold til den ordinære budsjetttildelingen i 2018. Bevilgningen vil dekke nesten 19% av samlet søknadsbeløp i 2019, som er på kr. 4 702 582,-. Statistisk sett har omsøkt beløp steget mye over tid, der vi ser en syvdobling i løpet av de tretten seneste årene.

Det har kommet inn i alt 43 enkeltsøknader for 2019, noe som innebærer en nedgang i forhold til 2018, da vi fikk 59 søknader.

Årets søknader kommer fra 13 av Østfolds 18 kommuner, en relativt god geografisk spredning. Halden kommune står for de fleste, med 11 stykker. Fredrikstad kommune har den nest største andel av søknader, med 7 stykker.

Vi har gitt tilsagn til 19 søknader.

Fylkeskommunens tilskudd og den praktisk antikvariske hjelpen gir store synergieffekter. For eksempel for 2014 ser vi at det fylkeskommunale tilskuddet på 815 000,- bidro til å generere til sammen nesten 5,5 millioner til bygningene vi støttet, dvs. en nesten seksdobbel effekt. Og da bare beregnet ut fra de tiltak som ble utført det året tilsagnet ble utbetalt. En del av prosjektene har gått over flere år og har egentlig generert mer enn de 5,5 millionene.

År	Antall søknader	Antall tilsagn om tilskudd	Budsjett	Totalt omsøkt beløp
2007	16	11	400 000	922 950
2008	19	18	470 000	1 533 565
2009	27	14	470 000	2 224 101
2010	36	19	630 000	2 571 557
2011	32	24	680 000	2 926 800
2012	41	33	780 000	3 034 752
2013	32	18	815 000	4 958 538
2014	55	26	815 000	3 958 750
2015	64	29	824 000	5 273 944
2016	63	28	846 000	5 177 861
2017	47	23	865 000	4 930 083
2018	59	17	876 000	6 816 254
*2018	59	25	1 000 000,-	6 816 254
2019	43	19	887 000	4 702 582

Oversikt som viser utviklingen på fylkeskommunale tilskudd til verneverdige bygninger og anlegg de siste 13 årene. *Tallene viser til politisk ekstrabevilgning på 1.million – politisk vedtak i juni 2018.

Flere av de omsøkte prosjektene for 2019 er forholdsvis beskjedne rent kostnadmessig. Disse lar seg imøtekomme utfra de økonomiske rammene vi har til rådighet. Søknadsbeløpet avspeiler imidlertid ikke det reelle behovet. Ut fra budsjettrammen fylkeskommunen har til fordeling oppfordrer vi f.eks. eierne til å levere realistiske søknader. De langt fleste forholder seg til det. Fylkesrådmannen ser at selv relativt små tilskuddsbeløp er av stor betydning for den enkelte søker, fordi de avspeiler en offentlig anerkjennelse av eiernes viktige innsats for ivaretagelsen av vår felles kulturarv.

I år er det likevel flere store kostbare og viktige prosjekter der tilskuddsposten ikke kan strekke til:

- **Skolleborg Mølle i Aremark kommune**
Restaurering av pipe, samt omlegging av yttertak.
- **Fredrikstad Bryggeri i Fredrikstad kommune**
Fase 1 – rehabilitering av vinduer.

- **Klubblokalet Phønix i Fredrikstad kommune**
Restaurering av fasader med kalkpuss og kalkmaling.
- **Rosinggården, våningshus i Gamlebyen i Fredrikstad kommune**
Restaurering av yttertak og takluker.
- **Kausebøl gård, våningshus i Spydeberg kommune**
Restaurering av original kledning på sydvegg.
- **Opp og ned, husmannsstue i Trøgstad kommune**
Restaurering av opprinnelige vinduer samt kopi av ytterdør.

Det er også flere meget gode og tilskuddsverdige prosjekter det ikke er har vært mulig å prioritere:

- **Våningshuset på lledalen i Skiptvet kommune**
Restaurering av eldre vinduer.
- **Agnalt gård, låve i Sarpsborg kommune**
Utbedring av setningsskader, samt utskifting av panel og vindu på fjøsdel fra 1905.
- **Nedre Væte, våningshus i Trøgstad kommune**
Lage dokumentasjonsrapport som skal ligge til grunn for søknader for å sette bygningen i stand.

Fylkesrådmannens vurdering

De private eierne gjør en stor samfunnsmessig innsats ved å ta vare på sine verneverdige bygninger og anlegg. Det må imidlertid gjøres prioriteringer innenfor rammene for vedtatte budsjett.

Det har generelt vært en stor økning i antall søknader og søknadsbeløp de siste årene. Økt bevissthet og interesse hos eierne må ses i sammenheng med økt fokus på informasjonsarbeid og antikvarisk rådgivning fra fylkeskommunens side. Dette mener fylkesrådmannen det er det grunn til å anerkjenne. Samtidig utfordrer det fylkeskommunen rent ressursmessig.

Fylkeskommunen har de siste årene hatt fokus på en mer utadrettet oppfølging av eierne av de verneverdige bygningene, i tråd med ønsket om å profesjonalisere kulturminneforvaltningen i Østfold og bygge godt omdømme. Det handler bl.a. om å møte eiere på hjemmebane og yte god hjelp. Dette har vi fått gode tilbakemeldinger på, både fra kommuner, eiere og organisasjoner. En slik arbeidskultur har gitt økt forståelse og bevissthet om det å ta vare på kulturarven. Dette har vist seg tydelig gjennom en generelt stor økning i søknader og omsøkt beløp.

Nedgangen for i år, sammenlignet med 2018, må forstås ut fra tilleggsbevilgningen i 2018, der det ble bevilget 1 000 000,- i tillegg til det ordinære tilskuddet på kr. 876 000,-.

Tilsagnsbrevene ble sendt ut sommeren 2018, hvilket medførte at det egentlig var for seint å få tak i en god håndverker. Prosjektene har i mange tilfeller ikke latt seg ferdigstille i 2018.

Dette gjøres i 2019 i stedet. Behovet for støtte vil på den måten være mindre enn hva de ville vært uten tilleggsbevilgningene.

Fokuset på regionreformen og overføring av nye kulturminneoppgaver til fylkeskommunene har også gjort at fylkeskommunen nå har mer begrenset kapasitet til å jobbe utad med restaureringsprosjekter i Østfold. Fylkesrådmannen ser at dette trolig vil få innvirkning på søknadsmengden og oppfølgingen også i 2020.

De aller fleste av de som i år får tilsagn er prosjekter fylkeskonservatoren har vært involvert i over noe tid. Beklageligvis er det en del prosjekter som ikke kan prioriteres. I arbeidet med fordeling av midlene er det valgt å prioritere prosjekter som tar sikte på å bevare og å restaurere eldre detaljer, som tak, vinduer, dører, kledning, fremfor tilbakeføringer og utskifting med nye elementer. Dette er i tråd med antikvariske grunnprinsipper. Videre er det prioritert prosjekter med minst mulige inngrep i de gamle bygningene eller anleggene. Det kan videre gis støtte til fargeundersøkelser, bygningsarkeologiske undersøkelser og tilstandsrapporter med tiltaksplan samt restaureringsplan, forarbeider som utgjør gode grunnlag for en antikvarisk riktig restaurering. I samtlige søknader for dette formål, så har Fylkeskonservatoren fra før stilt krav om at dette bør utføres, før arbeidene med restaurering eller tilbakeføring vil skje.

Fylkeskommunen har særlig prioritert:

- **Fagerås gård, veslestua - Trøgstad**
- **Huth Fort - Fredrikstad**

To unike bygningselementer i Østfold er prioritert;

- **Modalen - Marker**

Blyglassvinduet kan være fra 1600-tallet og er mest sannsynlig gjenbrukt i våningshuset. Det har en for "fin" utforming for å være i en husmannsstue. Kan hende har vinduet tidligere vært i en kirke eller et finere våningshus. Vi ser det som særlig viktig at vinduet skal restaureres på best mulig måte og av håndverkere som har lang og god erfaring med dette. Det finnes få blyglassvinduer igjen i landet, derfor har det blitt tatt kontakt med vindusverkstedet ved Nidarosdomen i Trondheim. De ble begeistret da de fikk se bilde av dette vinduet og var absolutt villige til å ta på seg jobben.

- **Fagerås - Trøgstad**

Ytterdøren ved Veslestua på Fagerås, kan være fra Båstad gamle kirke, som var en middelalderkirke i tømmer, revet i 1860. Vi vet at deler av bygningselementene ble solgt før kirken ble revet. Sannsynligvis har to dører og to vinduer havnet i Veslestua på Fagerås. På begge dørene har vi funnet en type rosemaling, som sitter under eksisterende malingslag. Vi

har gitt tilsagn til å få dokumentert dette og for å se dersom det er mulig å få tatt frem underliggende malingslag. Utførende håndverker har dokumentert rose-malingslaget, men angir i rapport at det er meget vanskelig å få frem malingen. Det kan gå, men da må vi vende oss til NIKU i Oslo. Årets søknad går ut på at NIKU skal prøve å avdekke dekor på døren.

Sju tilsagn handler om restaurering av opprinnelige vinduer, alt fra 1600-tallet på Modalen og frem til vinduene fra 1950-tallet på Fagerhaug. Vinduene er bygningenes «øyne», og gammelt glass gir et viktig historisk uttrykk og liv i fasadene.

Videre er det prioritert å gi tilsagn til fire av Østfolds industriminne:

- **Axel Wiigs Handelsgartneri** i Mysen holder på med samme produksjon som opprinnelig. Her går næringsutvikling og bevaring hånd i hånd. Eier er i gang med å tilbakeføre et eldre veksthus, med opprinnelige materialer, samtidig som han ønsker å drive en cafe i et meget spesielt gartnerimiljø.
- I **Moss gamle vannverk**, skal trafodelen settes i stand for å kunne ha en permanent utstilling om Moss brannvern- og vannforsyningshistorie, med åpning til Moss Byjubileum i 2020. Finansiering til å lage en moderne, museumsfaglig kvalifisert utstilling, vil bli omsøkt fra "Moss 2020".
- Ved **Skolleborg gamle Mølle** er det fortsatt mulig å drive store deler av møllen. Her er det meste intakt. Popen og yttertaket er i dårlig stand, og fylkeskommunen går inn med restaureringsmidler slik at Møllen fortsatt kan driftes om det er behov for det.
- **Fredrikstad bryggeri** startet opp i 1877, men har lagt ned sin virksomhet. De gamle industrilokalene restaureres for å kunne leies ut og brukes til selskapslokaler, lokaler for foreninger og bedrifter, samt utstillinger.

Østfold fylkeskommune har innvilget følgende søknader om fylkeskommunale bygningsvernmidler for 2019:

Nr	Kulturminnet	Kommune	Tilsagn
2	Skolleborg mølle , restaurering av pipe og omlegging av yttertak	Aremark	80 000
3	Axel Wiigs Handelsgartneri , fortsatt restaurering av veksthus over arbeidshus, tilbakeføring av gammelt munnblåst glass	Eidsberg	50 000
6	Fredrikstad Bryggeri , Fase 1 – Rehabilitering av vinduer	Fredrikstad	80 000
7	Huth Fort , utarbeidelse av tiltaksplan for videre arbeid med murverket	Fredrikstad	30 000
9	Klublokalet Phønix , restaurering av fasader med kalkpuss og kalkmaling	Fredrikstad	80 000

10	Rosinggården, våningshus , restaurering av yttertak og takluker	Fredrikstad	80 000
11	Vel-huset i Vaterland , restaurering av yttertak	Fredrikstad	30 000
23	Vestre Bråte Bygdetun, våningshus , Fase 1 – restaurering av vinduer	Hobøl	27 437
24	Vestre Bråte Bygdetun, våningshus , Fase 2 – restaurering av vinduer	Hobøl	30 000
25	Fagerhaug , utvendig rehabilitering av forretningsgård	Marker	30 000
26	Modalen, våningshus , restaurering av unikt blyglassvindu	Marker	80 000
27	Moss gamle Vannverk , Omlegging av nytt blikktak på transformatorrom, samt blikkeslag på gavler.	Moss	30 000
28	Villa Oddheim, trevilla , istandsetting av tre originalvinduer på vestvegg	Moss	30 000
29	Ulke, Eldøya, strandsitterhus , restaurering av vinduer fra 1880	Rygge	25 000
31	Talberg, stabbur , restaurering av laft	Sarpsborg	6 563
37	Kausebøl, våningshus , restaurering av original kledning på sydvegg	Spydeberg	40 000
38	Fagerås, veslestua , bygningsarkeologisk undersøkelse samt fargeundersøkelse av interiør	Trøgstad	40 000
39	Fagerås, veslestua , Avdekking av dekor på unik ytterdør	Trøgstad	78 000
40	Opp og ned, husmannstue , restaurering av vinduer samt nøyaktig kopi av ytterdør	Trøgstad	40 000
SUM			887 000
Budsjett 2019			887 000

Østfold fylkeskommune har avslått følgende søknader om fylkeskommunale bygningsvernmidler for 2019, blant annet grunnet manglende økonomiske rammer:

Nr.	Kulturminne	Kommune
1	Bøensætre , skolestue, beskyttelse av eldre skolekart	Aremark
4	Skaltorp gamle skole og klokkergård , svalgangshus, tilbakeføring av tidligere sveitserveranda	Eidsberg
5	Fjellryggveien 6 , tilbakeføring av sveitservilla	Fredrikstad
8	Jernbanegaten 15 , fortsatt restaurering av sveitserhus	Fredrikstad
12	Sponvika, Bukta , istandsetting av sjøbu	Halden
13	Damhauggata 10 , bygård, restaurering av fasader	Halden
14	Pistolstredet 2 , bolighus, tilbakeføring av vinduer	Halden

15	Hotel Steneby , tilbakeføring av verandautbygg mot fylkesvei	Halden
16	Hotel Steneby , tilbakeføring av utbygg mot gårdsplass	Halden
17	Storgata 15 , bygård, utskifting av dårlig takstein fra 1990-tallet	Halden
18	Sætre gård , Bråtane, våningshus kles inn med ny panel og vinduer	Halden
19	Sætre gård , dendrokronologisk undersøkelse av fem hus fra fem småplasser under Sætre	Halden
20	Sætre gård , gjenoppføring av nedbrent låve	Halden
21	Sætre gård , Ælgebrukasa, våningshus, takomlegg samt oppføring av nytt inngangsparti med trapp	Halden
22	Sætre gård , skogsarbeiderkoia, restaurering av kledning og gulv, samt ny gjennomføring av pipe	Halden
30	Talberg , tilbakeføring av jordkjeller	Sarpsborg
32	Talberg , restaurering av steingjerde rundt våningshus	Sarpsborg
33	Tarris , rehabilitering av tilbygg fra 1937	Sarpsborg
34	Tarris , utskifting av vinduer på tilbygg fra 1937	Sarpsborg
35	Agnalt , låve, utbedring av setningsskader samt utskifting av kledning og vindu på fjøsdel fra 1905	Sarpsborg
36	Iledalen , våningshus, restaurering av de to eldste vinduene	Skiptvet
41	Nedre Væte , våningshus, lage dokumentasjonsrapport som skal ligge til grunn for søknader for å sette bygningen i stand	Trøgstad
42	Trudvang , lensmannsgård, hovedbygning, rekonstruksjon av dekormalt strie i spisestue	Våler
43	Trudvang, våningshus, nyproduksjon av varedører, for å kunne bevare opprinnelige ytterdører på stedet	Våler